

بسمه تعالی

تعهدنامه اصالت پایان نامه

اینجانب **سودابه ابراهیمی فرزند علی اعظم** دانشجوی رشته **فقه و حقوق جزا** مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه علامه محدث نوری (ره) بدینوسیله اصالت کلیه مطالب و مندرجات موجود در مباحث مطروحه در این پایان نامه را با عنوان **مقایسه مجازات های تکمیلی و تبعی و جایگاه آنها در حدود** تایید و تصدیق کرده اعلام می نمایم که تمامی محتوای این پایان نامه حاصل مطالعه، تحقیق و تفکر خودم بوده و به هیچ وجه رونویسی از پایان نامه و یا هیچ اثر یا منبع اعم از داخلی، خارجی و بین‌المللی نبوده و قانون مالکیت معنوی را رعایت نموده و از اقتباس مطالب دیگران بدون ذکر مأخذ خودداری کرده‌ام. و تعهد می نمایم در صورت استفاده از مطالب این پایان نامه در کتب، مجلات یا همایش ها اعم از داخلی و خارجی عنوان کامل و نشانی دانشگاه را قید نمایم. نیز ملتزم و متعهدم در صورت اثبات عدم اصالت این پایان نامه و یا احراز عدم صحت مفاد و یا لوازم این تعهدنامه در هر زمان و مرحله از مراحل که منتهی به فارغ التحصیلی شده و یا پس از آن و یا تحصیل در رشته یا در مقاطع دیگر و یا اشتغال و...، دانشگاه حق دارد ضمن اعلام رد پایان نامه، نسبت به لغو و ابطال مدرک تحصیلی مربوط اقدام نماید. مضافاً به اینکه کلیه مسوولیت ها، پیگردها و پیامدهای قانونی و نیز خسارات مادی و معنوی وارده از هر حیث متوجه اینجانب می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

تاریخ و امضا

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه علامه محدث نوری (ره)

(غیردولتی - غیرانتفاعی)

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد در رشته فقه و حقوق جزا

موضوع:

مقایسه مجازات‌های تکمیلی و تبعی و جایگاه آنها در حدود

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر محمد نبی پور

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سیدمسیح حسینی

دانشجو:

سودابه ابراهیمی

بهمن ماه ۱۳۹۵

پاسکزاری

پاس بی کران پروردگار یکتا را که بستی مان، نشید و به طریق علم و دانش ر بنمونان ساخت و به بهمنشینی با عالمان مفتخران نمود و خوشه چینی از علم و معرفت ر روزیان ساخت.

با شکر فراوان از خانواده عزیزم که بهترین مشوق و حامی ام در نخارش این اثر بوده اند، به خصوص از پدر و مادر گرامی ام که همواره دغدغه شان امر تحصیل من و برادرم بوده است و در این راه از بیخ کوششی دینغ نموده اند پاسکزارم.

از استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر محمد نبی پور پاسکزارم که در کمال سه صدر و با حسن خلق مراد این عرصه یاری نموده اند، زیرا بدون راهنمایی های ایشان تانین این پایان نامه بسیار مشکل می نمود. همچنین از استاد گرامی جناب آقای دکتر سید میح حسینی که زحمت مشاوره این پژوهش را بر عهده داشته اند و در این امر مساعدت نموده اند، شکر می کنم.

در آخر از تمامی اساتید مطمح کارشناسی و کارشناسی ارشد که انبای حقوق را به من آموخته اند کمال شکر را دارم.

تقدیم به:

پدر و مادر عزیز و مهربانم

که در سختی ها و دشواری های زندگی همواره یاری دلسوز و خداکار

و پشتیبانی محکم و مطمئن برایم بوده اند.

چکیده

مجازات‌های تکمیلی و تبعی مجازات‌های فرعی هستند که علاوه بر مجازات اصلی بر مرتکب جرم بار می‌شود. اضافه شدن این مجازات‌ها به مجازات اصلی و قانونی یک جرم می‌تواند به حقوق متهم خدشه وارد نماید، بدین جهت باید در اعمال آن بسیار دقت نمود. از این رو ضمن بررسی در ماهیت این مجازات‌ها، به بررسی مجازات‌های ثانویه در قانون مجازات اسلامی پرداخته می‌شود. لذا با توجه به قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، در دایره شمول جرایم و مصادیق مجازات‌های فرعی تغییراتی ایجاد شده است که در حال حاضر مجازات‌های تکمیلی و تبعی شامل جرایم تعزیری، جرایم حدی و قصاص هستند. با در نظر گرفتن این موضوع که حدود جرایمی ثابت و تغییرناپذیر هستند لیکن دلایلی برای اعمال این مجازات‌ها بر حدود وجود دارد که از جنبه فقهی نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: مجازات، حدود، مجازات تکمیلی، مجازات تبعی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۲	بیان مسئله
۳	اهمیت و ضرورت تحقیق
۴	اهداف تحقیق
۴	سوالات تحقیق
۴	فرضیات تحقیق
۴	پیشینه تحقیق
۵	روش تحقیق
۶	ساماندهی تحقیق
۸	فصل اول: کلیات
۸	مبحث اول: مفاهیم
۸	گفتار اول: مجازات
۸	بند اول: تعریف مجازات
۹	بند دوم: اهداف مجازات
۱۱	گفتار دوم: تعریف مجازات های تکمیلی
۱۱	بند اول: مجازات های تکمیلی اختیاری
۱۱	بند دوم: مجازات های تکمیلی اجباری
۱۲	گفتار سوم: تعریف مجازات های تبعی
۱۳	گفتار چهارم: حدود و انواع آن

۱۳ بند اول: تعریف حدود
۱۴ بند دوم: انواع حدود
۱۶ گفتار پنجم: تعزیرات و انواع آن
۱۶ بند اول: تعریف تعزیر
۱۸ بند دوم: انواع تعزیرات
۱۸ الف) تعزیرات شرعی
۱۹ ۱- تعزیرات منصوص شرعی
۲۲ ب) تعزیرات حکومتی
۲۳ بند سوم: تفاوت حدود و تعزیرات
۲۶ مبحث دوم: پیشینه تاریخی
۲۶ گفتار اول: مجازات های تکمیلی و تبعی از حیث بازدارندگی در مکاتب حقوق کیفری.....
۳۱ گفتار دوم: پیشینه تقنینی مجازات های تکمیلی و تبعی در قوانین کیفری ایران
۳۱ بند اول: پیشینه تقنینی مجازات های تکمیلی و تبعی در قوانین کیفری قبل از انقلاب
۳۵ بند دوم: پیشینه تقنینی مجازات های تکمیلی و تبعی در قوانین کیفری بعد از انقلاب
۴۰ گفتار سوم: پیشینه تقنینی حدود در قوانین کیفری ایران
۴۲ فصل دوم: ارزیابی مجازات های تکمیلی و تبعی
۴۲ مبحث اول: تجزیه و تحلیل مجازات های تکمیلی و تبعی
۴۲ گفتار اول: ماهیت و نتیجه مجازات های تکمیلی و تبعی
۴۴ بند اول: ماهیت تأمینی مجازات های تکمیلی و تبعی
۴۶ الف) اقدامات تأمینی با ویژگی بازپروری
۴۶ ب) اقدامات تأمینی با ویژگی خنثی سازی و طرد کنندگی

۴۸ بند دوم: محرومیت از حقوق اجتماعی به عنوان نتیجه مجازات های تکمیلی و تبعی
۵۴ گفتار دوم: مصادیق مجازات های تکمیلی و تبعی
۵۴ بند اول: مصادیق مجازات های تکمیلی
۷۱ بند دوم: مصادیق مجازات های تبعی
۸۳ مبحث دوم: شرایط اعمال مجازات های تکمیلی و تبعی
۸۳ گفتار اول: شرایط اعمال مجازات های تکمیلی
۸۳ بند اول: شرایط ماهوی
۸۳ الف) نوع جرم ارتكابی
۸۴ ب) نوع مجازات
۸۵ بند دوم: شرایط شکلی
۸۶ بند سوم: ضمانت اجرای تخلف از مجازات تکمیلی
۸۷ گفتار دوم: شرایط اعمال مجازات های تبعی
۸۷ بند اول: شرایط ماهوی
۸۷ الف) نوع جرم ارتكابی
۸۸ ب) نوع مجازات
۸۹ بند دوم: شرایط شکلی
۹۰ گفتار سوم: قلمرو و آثار مجازات های تکمیلی و تبعی
۹۱ بند اول: قلمرو و آثار مجازات های تکمیلی
۹۱ الف) شمول مجازات های تکمیلی بر اشخاص حقوقی
۹۱ ب) عفو و آزادی مشروط در مجازات های تکمیلی
۹۲ بند دوم) قلمرو و آثار مجازات های تبعی

۹۲ الف)شمول مجازات های تبعی بر اشخاص حقوقی
۹۲ ب)عفو و آزادی مشروط در مجازات های تبعی
۹۳ پ)اعاده حیثیت
۹۶ مبحث سوم: مقایسه مجازات های تکمیلی و تبعی
۹۶ گفتار اول: وجوه اشتراک مجازات های تکمیلی و تبعی
۹۶ بند اول: اشتراک در ماهیت
۹۷ بند دوم: تشابه در نوع جرایم
۹۸ بند سوم: تشابه در نوع مجازات
۹۸ گفتار دوم: وجوه افتراق مجازات های تکمیلی و تبعی
۹۸ بند اول: اختلاف از حیث ذکر و عدم ذکر در حکم دادگاه
۹۹ بند دوم: اختلاف از حیث شمول جرایم عمدی و غیر عمدی
۹۹ بند سوم: تفاوت از حیث اجباری و اختیاری بودن
۹۹ بند چهارم: تفاوت مدت زمان مجازات
۱۰۰ بند پنجم: اختلاف در درجه مجازات ها
۱۰۲ فصل سوم: بررسی جایگاه مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود
۱۰۲ مبحث اول: جایگاه مجازات تکمیلی و تبعی در حدود
۱۰۲ گفتار اول: دیدگاه فقها در خصوص حدود
۱۰۳ بند اول: جرایم و مجازات های حدی
۱۰۴ بند دوم: محدودیت در افزایش میزان حدود
۱۰۵ گفتار دوم: اعمال مجازات های تکمیلی و تبعی در محکومیت های حدی
۱۰۶ بند اول: مجازات های تکمیلی در حدود

۱۰۸ بند دوم: مجازات‌های تبعی در حدود
۱۱۰ مبحث دوم: اهداف اجرای مجازات‌های تکمیلی و تبعی در جرایم حدی
۱۱۳ نتیجه‌گیری
۱۱۴ پیشنهادات
۱۱۵ پیوست
۱۱۶ منابع و مأخذ
۱۲۳ چکیده انگلیسی

مقدمه

مهمترین واکنش جامعه در قبال نقض قوانین کیفری به صورت مجازات نمودار می‌شود. در واقع مجازات-ها واکنش اجتماعی سرکوب کننده‌ای هستند که برای نیل به اهدافی از جمله ارعاب، اصلاح و تربیت، پیشگیری از جرم و اجرای عدالت بر شخص مسئول اعمال می‌شوند. به طور کلی طبق قوانین جزایی می‌توان مجازات‌ها را به مجازات‌های اصلی، تکمیلی و تبعی تقسیم بندی کرد. مجازات‌های تکمیلی و تبعی فرع بر مجازات اصلی هستند در برخی از جرایم با توجه بر ملاحظات فردی و اجتماعی بر مرتکب جرم بار می‌شود از این رو به این مجازات‌ها مجازات فرعی یا ثانویه نیز گفته می‌شود. مجازات‌های تکمیلی که در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ به عنوان مجازات تتمیمی از آن یاد می‌شد و صرفاً شامل محکومیت به جرایم عمدی تعزیری و بازدارنده بود، در قانون ۱۳۹۲ به جرایم غیر عمدی و حدود و قصاص نیز تسری داده شد. مجازات تکمیلی در تکمیل مجازات اصلی به آن اضافه و در دادنامه نیز ذکر می‌گردد.

در مقابل، مجازات تبعی از آثار محکومیت به مجازات اصلی است و در حکم دادگاه قید نمی‌شود بلکه به تبع جرم به صورت قهری بر مجرم بار می‌شود و اثر مستقیم محکومیت کیفری است. محرومیت از حقوق اجتماعی بارزترین مصداق مجازات‌های تکمیلی و تبعی می‌باشد و تدابیری هستند در برابر افرادی که رفتار آنان نظم اجتماعی را تهدید می‌کند. و مهمترین هدف آن پیشگیری از وقوع جرم در آینده است در واقع محرومیت از حقوق اجتماعی زمینه تکرار جرم را از بین می‌برد.

در این پژوهش در تلاشیم مصادیق و شرایط مجازات‌های تکمیلی و تبعی در قوانین جزایی و قوانین متفرقه و سیر تاریخی این مجازات‌ها و تغییرات به وجود آمده در آنها را در قوانین سابق و قانون مجازات اسلامی اخیرالتصویب مورد بررسی قرار داده و به ارزیابی تفاوت و تشابه مجازات‌های تکمیلی و تبعی پردازیم.

بیان مسئله

مجازات‌های اصلی به شرح ماده ۱۴ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ به چهار نوع حد، قصاص، دیه و تعزیر تقسیم شده است. در برخی مواقع در کنار این مجازات‌های اصلی، قانونگذار با توجه به اهمیت جرم، ویژگی‌های مجرم و مواردی از این دست با وجود شرایطی اقدام به افزایش مجازات مرتکب از طریق افزودن مجازات تبعی و تکمیلی به مجازات اصلی می‌نماید. مجازات تکمیلی مجازاتی هستند که در تکمیل مجازات اصلی به آن اضافه می‌شود. مجازات تکمیلی در دادنامه قید می‌شود و هیچگاه به تنهایی مورد حکم قرار نمی‌گیرد. مقنن در ماده ۲۳ قانون مجازات اسلامی به بیان این موضوع پرداخته است، طبق این ماده مجازات تکمیلی بر فردی که به حد، قصاص و مجازات تعزیری درجه شش تا یک محکوم می‌شود، با اجماع شرایطی و با توجه به نوع جرم و خصوصیات مرتکب بر او بار می‌شود. و همچنین مجازات تبعی از آثار مترتب بر محکومیت به مجازات اصلی است و برخلاف مجازات تکمیلی، در حکم قید نمی‌شود. تبعات محکومیت جزایی عمدتاً محرومیت از حقوق اجتماعی است که در ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی به آن اشاره شده است. باید توجه شود مجازات تبعی فقط در جرایم عمدی محکوم علیه را از حقوق اجتماعی محروم می‌کند ولی مجازات تکمیلی می‌تواند بعضاً در جرایم عمدی در حد و قصاص و جرایم غیر عمدی مجازات تعزیری درجه شش تا یک مصداق داشته باشد. در باب اعمال مجازات تکمیلی و تبعی باید گفته شود این مجازات‌ها را باید اقداماتی پیشگیرنده در مقابله با تکرار جرم و ارباب مجرمین بالفعل دانست که ماهیتی کیفری تامینی دارند. موضوع هردو مجازات محرومیت از برخی حقوق اجتماعی است در واقع قانونگذار با اعمال این مجازات‌ها به گونه‌ای به حمایت از جامعه و حفظ نظم آن و از طرفی به اصلاح و مقابله با حالت خطرناک مجرم پرداخته است که این موضوع از دیدگاه جرم‌شناسی نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در این پژوهش علاوه بر بیان وجوه اشتراک و افتراق مجازات تکمیلی و تبعی و دلایل اعمال آنها، به بررسی بار شدن مجازات تکمیلی و تبعی در جرایم مشمول حدود پرداخته می‌شود. با توجه به اینکه حدود از جمله اعدام، شلاق، قطع عضو، نفی بلد و... مجازات‌های معینی هستند که نوع، میزان و کیفیت اجرای آن از جانب شارع مقدس تعیین شده و پیشینه آن به تاریخ اسلام و به قبل از تصویب قوانین جزایی کنونی باز می‌گردد و قاضی در کم و زیاد

و تبدیل و اسقاط آن اختیاری از خود ندارد. حال با توجه به قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ می‌توان مجازات های تکمیلی و تبعی را به آن افزود که نگارنده در صدد توجیه آن می باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

با در نظر گرفتن این که هر شخص به محض ارتکاب جرم، با وجود عناصر عمومی مسئولیت کیفری مجرم تلقی می شود، و در نتیجه مورد واکنش جزایی به شکل مجازات قرار می گیرد در این زمان باید اصول بنیادین حقوق رعایت گردد. برای هر جرم مجازاتی وجود دارد که اصطلاحاً به مجازات اصلی جرم تعبیر می - شود. میزان اعمال مجازات ها همواره مورد بحث بوده است، افزودن مجازاتی علاوه بر مجازات اصلی دارای موافقین و مخالفینی بوده است.

عده‌ای به استناد اصل قانونی بودن جرم و مجازات ها فقط اعمال مجازات اصلی را برای مرتکب کافی دانسته اند و اصل را بر حداقل بودن حقوق جزا گذاشته اند، و با کیفرزایی مخالف و آن را نقض اهداف انسانی مجازات و تزییع حقوق مجرمان می دانند. در مقابل عده ای حقوقدانان و مکاتب، در راستای اصلاح و بازپروری مجرم و پیشگیری از وقوع جرم و گاه در جهت سزادهی، اعمال مجازات فرعی افزون بر مجازات اصلی را لازم و بر آن تأکید می کنند. در قانون مجازات اسلامی ایران نیز با تأیید دیدگاه دوم، مجازات هایی تحت عنوان مجازات تکمیلی و تبعی وجود دارد که در اصلاح اخیر این قانون تعداد آنها نیز افزایش پیدا کرده است. مجازات های تکمیلی که عموماً متناسب با شخصیت مجرم و در راستای فردی کردن مجازات می باشد و همچنین مجازات های تبعی جنبه ی سزادهی و پیشگیری از وقوع جرم دارد. با توجه به موضوع مجازات- های تکمیلی و تبعی که محرومیت از برخی از حقوق اجتماعیست، می توان گفت که مشابه اقدامات تأمینی هستند و هدف از اعمال آنها پیشگیری از جرم و اصلاح مجرم است.

گاه در اعمال این مجازات ها بر بعضی از جرایم شبهه به وجود می آید و این سوال مطرح می شود که آیا اعمال مجازاتی علاوه بر مجازات اصلی در جرایمی مانند حدود که از طرف شارع مقدس تعیین و برای آن مجازاتی معین شده است دارای مشروعیت و الزامیست؟

نگارنده با توجه به اهمیت این مسئله و دغدغه های ایجاد شده در صدد انتخاب این موضوع بر آمده است.

اهداف تحقیق

۱. تلاش در راستای رفع ابهام و اجمال قوانین موجود
۲. ارائه راهکار مناسب در استفاده صحیح و کارآمد از این ابزارهای کیفی
۳. تبیین و بررسی جایگاه مجازات های تکمیلی و تبعی در جرایم مستوجب حد

سوالات تحقیق

۱. مجازات های تکمیلی و تبعی آیا در قلمرو و آثار و ویژگی ها همانند مجازات اصلی هستند؟
۲. از دیدگاه فقهی و شرعی آیا می توان بر مجازات حدی مجازاتی را به عنوان مجازات تکمیلی افزود؟
۳. تحولات قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ در باب مجازات های تکمیلی و تبعی چیست؟

فرضیات تحقیق

۱. مجازات های تکمیلی و تبعی در قلمرو و آثار و ویژگی ها دارای تفاوتها و تشابهاتی با یکدیگر و با مجازات اصلی هستند.
۲. در فقه، حدود مجازاتی تعیین شده و تغییر ناپذیر هستند لیکن بنابر برخی ملاحظات اجتماعی می توان مجازات های مازاد بر آن بار نمود.
۳. در قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ در باب مجازات های تکمیلی و تبعی تغییراتی از حیث جرایم و مجازات ها ایجاد شده است.

پیشینه تحقیق

با توجه به تغییر قانون مجازات اسلامی در سال ۹۲ تاکنون تحقیقات گسترده و جامعی در خصوص موضوع حاضر صورت نگرفته است هرچند برخی حقوقدانان و دانشجویان به صورت جزئی اقدام به بررسی قسمتی از عنوان پژوهش نمودند، لکن جای تحقیقی جامع و کامل که در بر گیرنده تمام مسائل مرتبط با موضوع پژوهش باشد خالی به نظر می رسد. این امر نگارنده را بر آن داشته با عنایت بر اهمیت فراوان این نوع مجازات ها در سیاست جنایی ایران اقدام به انتخاب این موضوع نماید.

برخی از تلاش های محققین در این زمینه به شرح ذیل می باشد:

۱. بارکردن مجازات تکمیلی بر مرتکب باید متناسب با جرم ارتكابی باشد و با عوامل وقوع جرم تناسب داشته باشد. مجازات تکمیلی تابع اصل قانونی بودن مجازات ها است. مجازات تبعی در دادنامه ذکر نمی شود و عمدتاً بعد از گذشت مواعد تعیین شده آثار آن زایل می شود (اردبیلی، ۱۳۹۳، ۶۸)

۲. اعمال مجازاتهای تکمیلی برای پیشگیری از جرایم آینده است. مدت محرومیت از حقوق اجتماعی باید معین باشد. مجازات تبعی می تواند برای همه جرایم عمدی اعمال شود در صورتی که در قانون مجازات اسلامی سال ۷۰ مجازات های تکمیلی و تبعی تنها ویژه جرایم عمدی، تعزیری و بازدارنده بودند. (گلدوزیان، ۱۳۹۳، ۸۰)

۳. در قوانین سابق از جمله قانون راجع به مجازات اسلامی در سرفصل از عنوان مجازات های تبعی و تکمیلی استفاده شده بود، در صورتی که در این قانون به مجازات تتمیمی اشاره می کرد. و اخذ این عنوان به قانون مجازات عمومی اصلاحی ۵۲ برمی گشت و به کارگیری عنوان مجازات تبعی و تکمیلی با توجه عدم پیش بینی این مجازات ها صحیح به نظر نمی رسید. (نوربها، ۱۳۹۰، ۳۶۷)

۴. مجازات تکمیلی و تبعی به جایگاه اجتماعی افراد لطمه وارد می کند از این روی نباید آنها را سبک تر از مجازات اصلی برشمرد. نظریات مشورتی مختلفی در باب مجازات های تکمیلی و تبعی صادر شده است از قبیل نظریه مشورتی در خصوص زمان صدور گواهی عدم سوپیشینه. (زراعت، ۱۳۹۳، ۹۰)

۵. حد مجازاتی است که نوع، مقدار آن از سوی قانونگذار اسلامی معین شده است. ولی در خصوص مصادیق آن بین فقها اختلاف نظر وجود دارد. همچنین در مورد برخی حدود مانند حد سرقت بین فقها اختلاف و اشکالی نیست. (محقق داماد، ۱۳۹۱، ۷۵)

روش تحقیق

با عنایت به عنوان پژوهش، روشی را که نگارنده برای طی روند تدوین این پژوهش در نظر گرفته است، روشی توصیفی تحلیلی می باشد. با این شرح که ابتدا نگارنده اقدام به جمع آوری منابع و مآخذ مرتبط با موضوع از طریق کتابخانه ای، مقالات الکترونیکی، نشریات و پایان نامه های پیشین نموده و متعاقباً با جمع آوری مطالب و ارائه نظریات خود اقدام به تدوین این پایان نامه می نماید.

ساماندهی تحقیق:

با توجه به عنوان تحقیق که عبارت است از مقایسه مجازات های تکمیلی و تبعی و جایگاه آنها در حدود، و با عنایت به سوالات و فرضیاتی که در ذهن نگارنده ایجاد شده و در راستای پاسخگویی به سوالات موجود این پژوهش در سه فصل به شرح ذیل به رشته تحریر در آمده است: فصل اول به عنوان کلیات که دارای دو مبحث می باشد در مبحث اول به مفاهیم و تعاریف و انواع مجازاتها پرداخته شده است. مبحث دوم در سه گفتار پیشینه تاریخی مجازات های تکمیلی و تبعی در مکاتب حقوق کیفری و قوانین جزایی ایران و در حدود را مورد بررسی قرار می دهد.

فصل دوم تحقیق با عنوان ارزیابی مجازات های تکمیلی و تبعی به سه مبحث تقسیم شده است. مبحث اول در مورد ارزیابی مجازات های تکمیلی و تبعی دارای دو گفتار می باشد. مبحث دوم در خصوص شرایط و قلمرو اعمال این مجازات ها در سه گفتار مورد بررسی قرار گرفته است. مبحث سوم در دو گفتار به مقایسه مجازات های تکمیلی و تبعی پرداخته است.

فصل سوم پژوهش به بررسی جایگاه مجازات های تکمیلی و تبعی در حدود می پردازد، که این فصل نیز مانند فصول گذشته مباحثی تقسیم شده. مبحث اول جایگاه مجازات تکمیلی و تبعی را در حدود مورد بررسی قرار داده که دارای دو گفتار است. مبحث دوم نیز به بررسی هدف از اجرای مجازات های تکمیلی و تبعی در جرایم مستوجب حد پرداخته است.

فصل اول:

کلیات

فصل اول: مفاهیم، پیشینه، مبانی جرم انگاری

از جمله مهمترین چالش های رشته حقوق، تبیین دقیق مفاهیم موجود در این حوزه است. دلیل آن نیز اختلاف نظر حقوقدانان در بیان مفهوم کلمات می باشد که این اختلاف نظرات بین فقهای نیز مشاهده می شود. اهمیت تعیین معنای دقیق کلمات، در رشته حقوق کیفری بیش از رشته های دیگر می باشد. زیرا این رشته از حقوق با آزادی افراد در ارتباط است و نیز اصل بر تفسیر مضیق در قوانین کیفری است از این رو مفهوم کلمات و دایره شمول آن باید بدون ابهام و آشکار باشد.

در این فصل در کنار بررسی مفاهیم و واژگان کلیدی پژوهش به سیر تاریخی تحولات مجازات های تکمیلی و تبعی و حدود در قوانین جزایی پرداخته می شود. همچنین جنبه بازدارندگی در این مجازات ها در مکاتب حقوقی مورد بررسی قرار می گیرد.

مبحث اول: مفاهیم

اولین قدم در هر پژوهشی شناخت مفاهیم و واژگان کلیدی آن پژوهش می باشد. پژوهش های حوزه ی علوم انسانی عمدتاً با اختلاف نظرانی در خصوص تعاریف و مفاهیم همراه است. از این رو نگارنده در تلاش است تا مهمترین مفاهیم مورد بحث در این پژوهش را از دیدگاه های مختلف تعریف و مورد بررسی قرار دهد. از این دست مفاهیم می توان به مفهوم انواع مجازات ها اشاره نمود.

گفتار اول: مجازات

برای درک مناسب واژه مجازات بهتر است آن را از منظر مختلف تعریف و به بیان ویژگی های آن پرداخت.

بند اول: تعریف مجازات

مجازات معانی گوناگونی دارد، در یک تعریف به معنای پاداش دادن، جزا دادن در نیکی و بدی، مکافات، سزا، کیفر، بادآفره آمده است^۱ و در تعریف دیگر از مجازات آمده، مشقتی که مقنن تحمیل به مجرم می کند.^۲

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، جلد دوم، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۵، ص ۲۶۰۴

۲. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ بیستم، ۱۳۸۷، ص ۶۱۵

در کتب حقوقی تعاریف متعددی از مجازات شده است، «مجازات واکنشی است که قانونگذار متناسب با جرم، می کند و دادگاه آن را به اجرا در می آورد»^۱.

و همچنین «مجازات عبارت است از عکس‌العمل اجتماعی به صورت رنج و تعبی که بر بزهکار بار می‌شود»^۲.

لازم به ذکر است مجازات‌ها در قوانین جزایی بر اساس معیارهایی چون نسبت مجازات‌ها با یکدیگر، موضوع مجازات‌ها در طبقه بندی‌های مختلفی قرار گرفته‌اند. در یک تقسیم بندی کلی مجازات‌ها به حد، قصاص، دیه و تعزیر تقسیم می‌شود.

بند دوم: اهداف مجازات

مبارزه علیه بزهکاری و حفظ نظم و امنیت جامعه از اصلی‌ترین اهداف وضع کیفر می‌باشد که در تاریخ سابقه طولانی دارد و از دیرباز مورد توجه جوامع بوده است. زیرا جامعه در تلاش بوده با توسل به تدابیر عمدتاً قهری به اجرای صحیح قانون و حفظ و صیانت جامعه بپردازد. مجازات عموماً مرعوب کننده است که در مواردی نقش بازدارندگی دارد. از این رو اهداف مختلفی برای مجازات بیان شده است که مهمترین آنها به این شرح می‌باشد:

۱. ارباب

به طور کلی ارباب باید بین دو گروه ایجاد ترس کند عامه مردم و بزهکار. به بیان دیگر بازدارندگی مجازات‌ها می‌تواند عمومی و یا اختصاصی باشد. پیشگیری عمومی که نتیجه ایجاد ترس در توده مردم و در نتیجه بازداشتن آنان از ارتکاب جرم است به عوامل اجتماعی متعددی بستگی دارد از جمله اینکه مجازات درباره عموم مردم به طور یکسان اجرا شود و جامعه از خطای هیچ کس بی دلیل چشم پوشی نکند. علاوه بر پیشگیری عمومی، پیشگیری اختصاصی نیز وجود دارد به این معنا که انتظار می‌رود بزهکار با تحمل رنج

۱. زراعت، عباس، حقوق جزای عمومی ۳، تهران، انتشارات جنگل، چاپ دوم، ۱۳۹۳، ص ۲

۲. ایرج، گلدوزیان، بایسته‌های حقوق جزای عمومی، تهران، انتشارات میزان، چاپ چهاردهم، ۱۳۸۶، ص ۲۸۳